

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת משפטים (שקלים) תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתמ"ה

הענין שדעה ונקמה ניתנה בין אותיות הוי"ה לאותיות א"ל, ומקדש ניתנה בין הוי"ה לשם אדנ"י.

ומתחלה נבאר הענין מה שמקדש ניתנה בין שם הוי"ה ושם אדנ"י, דהנה בגמרא (פסחים ג.) אמרו, רבי אבינא רמי, כתיב (שמות ג-טו) זה שמי לעלם [בהעלמה] וזה זכרי לדור דור [דמשמע קרייה ולא העלמה], אמר הקדוש ברוך הוא לא כשאני נכתב אני נקרא, [שני שמות לימדו, שם הכתיבה ושם הקרייה], נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא אני באל"ף דל"ת ע"כ. הרי שאין אנו מזכירין את השם הוי"ה במפורש. אמנם מצינו שבבית המקדש הזכירו את השם ככתיבתו, והוא בזמן שהיו אומרים ברכת כהנים, דאיתא במשנה (סוטה לז:), במקדש אומר את השם ככתבו [ביו"ד ה"א], ובמדינה בכינוי [באל"ף דל"ת] ע"ש. וכמו כן בסדר העבודה של הכהן גדול ביום הכיפורים, הזכיר השם המפורש עשר פעמים (יומא לט:). ואמרו (שם) משמת שמעון הצדיק, בבית שני, נמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם ע"ש. ובתוס' (סוטה לח. ד"ה הרי), לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה ע"ש. ויש להבין למה יצתה מקדש שהיו מזכירין שם ה' ככתבו, מה שנאסר בשאר מקומות שבעולם.

אך הענין הוא, דאמרו (פסחים שם) והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד ושמו אחד (זכריה יד-ט), אטו האידנא לאו שמו אחד הוא. אמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד, נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י ע"כ.

כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם, ונתנו איש כופר נפשו לה' בפקוד אותם, ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם (ל-יב). במדרש תנחומא (תשא ג) דריש כי תשא את ראש, מלשון נשיאות ראש, שאמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם משאני מת אין אני נזכר, אמר לו הקב"ה, חיך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשך, כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני, כאלו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשך, מנין ממה שקראו בענין, וידבר ה' אל משה לאמר כי תשא את ראש, שא את ראש לא נאמר, אלא כי תשא ע"כ. ויש להבין הקשר של נשיאות ראש עם מצות נתינת מחצית השקל לתרומת המשכן.

ונראה בהקדם לבאר מה שאמרו בגמרא (ברכות לג.) אמר רבי אמי גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות [בין שתי הזכרות] שנאמר (שמואל א ב-ג) כי א-ל דעות ה', וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו, שנאמר (ישעיה כז-יא) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו. אמר רבי אלעזר גדול מקדש שנתן בין שתי אותיות, שנאמר (שמות טו-יז) פעלת ה' מקדש אדנ"י. מתקיף לה רב אחא קרחינאה אלא מעתה גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר (תהלים צד-א) א"ל נקמות ה', אמר ליה אין, במילתה מיהא גדולה היא [במקום שצריכה נקמה דבר גדול הוא] ע"כ. וכל אחת מהמאמרים הללו צריכין ביאור להבין כוונתם בפשוטן. וגם מה שאמרו שמי שאין בו דעה אסור לרחם עליו, הלא אדרבה היא הרחמנות היותר גדולה שצריכין להושיעו. ולא עוד אלא שה' מקור הרחמים אומר לא ירחמנו. גם להבין

ונראה בטעמו, כי השם הו"ה ככתבו, מורה על עצם יחודו ית"ש שהוא מהוה כל הויות, וכמו שאומרים אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים, שכל מה שנעשה בעולם היא בהשגחה פרטית מאתו ית"ש, והוא מהוה כל דבר שבעולם. ורומז גם שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, כי הוא יחידי היה הוה ויהיה. אבל שם אדנ"י מורה רק על אדנותו, שהוא אדון העולם, אבל אינו מבטא עוצם השגחתו על כל פרט ופרט שבעולם שהוא כביכול מהוה אותו. ובהיות כי העולם הזה הוא עולם ההסתר, אשר אכן אתה א-ל-מסתתר (ישעיה מה-טו), ואין ניכר השגחתו בגלוי, ומה שנטבע העולם בטבע מסתיר את מי שעומד תחת זה, על כן אין אנו קורין אותו בגלוי בשם הו"ה, כי מדה זו מסותרת. אלא אנו קורין אותו בשם אדנ"י, כי נקודה זו כל אחד מבחין, ומי שיש לו קצת דעת משיג כי יש מנהיג לבירה, ולא יתכן עולם ומלואה טובבת בטבע מעצמה בלי אדון להבירה. ולכן לא כמו שאני נכתב אני נקרא.

ובל זה הוא רק בעולם הזה, אבל בעולם הבא אשר אז יתגלה כבוד מלכותו גם לעיני בשר, וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר (שם מ-ה), ואמר ביום ההוא הנה אלקיני זה (שם כה-ט). ויתגלה ההסתר הטמונה בטבע העולם, על כן לעולם הבא כולו אחד, ביום ההוא יהיה הו"ה אחד ושמו אחד, נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י.

ובזמן שבית המקדש היה קיים, שהוריד ה' שכינתו למטה בתחתונים, כאשר נכנסו למקדש ה' הרגיש כל אחד גילוי כבוד מלכותו, איך שה' מהוה כל הויות, שלא רק הטבע היה שולט שם, אלא עשרה נסים נעשו לאבותינו במקדש (אבות ה-ד). וראו איך שבעזרה קטנה נכנסים רבבות ישראל, ועומדים צפופים ומשתחווים רווחים, וראו הלחם הפנים חם ביום הלקחו (יומא כא.), ונר המערבי דולק ביום ובליילה, עדות שהשכינה שורה בישראל (שבת כב.). ולכן שם הזכירו הכהנים את השם ככתבו, כי שם היה גילוי אלקות כמו בעולם הבא. אך משמת שמעון הצדיק, שנחסר כבר גילוי השכינה, וכמו שאמרו (יומא לט.) דבימיו היה נר המערבי דולק, מכאן ואילך פעמים דולק ופעמים נכבה, על כן משמת שמעון הצדיק נמנעו הכהנים מלברך בשם, כי לא ראו עוד בגלוי איך ה' מהוה כל הויות, ואכן אתה א-ל-מסתתר.

וזהו שאמרו גדול מקדש שניתנה בין שתי אותיות שנאמר מכוון לשבתך פעלת הו"ה מקדש אדנ"י כוננו ידיך, כי שם ה' לא כמו שאני נכתב אני נקרא, נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל מקדש ניתנה באמצע, שבה נמצא השילוב של השני שמות יחדיו, אשר שם פועל לא רק הטבע של שם אדנ"י, אלא בו יש גם הנהגה הנסיית של שם הו"ה, שהכל רואין בעיני בשר, איך ה' מנהיג הכל והוא מהוה כל הויות שבעולם.

*

ועתה נבוא לבאר מאמרם גדולה דיעה שניתנה בין שתי אותיות שנאמר כי א"ל דעות הו"ה. והנה בעץ יוסף כתב להסביר מה שניתנה בין שם הו"ה לשם א"ל, כי שם הו"ה הוא מדת הרחמים והחסד, ושם א"ל יש בה מדת הדין, כי א"ל הוא לשון חוזק (יחזקאל יז-ג). וכמו שנאמר בקרא א"ל זועם בכל יום (תהלים ז-ב), ובכח הדעת שנחנן האדם, אפשר לקרב את שתי המדות הללו, ולהבין כי גם הדינים הנמשכים מאתו יתברך טמונים בתוכה חסדים ורחמים, ולכן ניתנה דעה בין שם הו"ה לשם א"ל, כי על ידי הדעת משיג שאין שום סתירה ביניהם ע"כ.

ויש לומר בזה עוד, דהנה ידוע מה שפירש מרן הבעל שם טוב זי"ע (הובא בתולדות יעקב יוסף פ' בא עה"פ על מצות ומרויים), הכתוב (תהלים צד-א) א"ל נקמות הו"ה, ולכאורה שם הו"ה היא מדת החסד, ואיך אמר עלה א"ל נקמות הו"ה. וביאר על פי משל, לאחד שחטא נגד מלך גדול, והיה אחת דתו להמית או עונש אחר גדול מאד, אבל המלך היה רחמן וחסיד, וחפץ רק להטיב ולא לצער ולייסר שום אדם, על כן צוה המלך להכניסו לחצר המלך ולהטיב עמו מבית המלך, כי מחמת חסרון ידיעה שלא ידע גדול יקר תפארת המלך עשה זאת, ואם היה מכיר מעלת כבוד המלך לא מלאו לבו לעשות ככה, ועתה כי יהיה בחצר המלך יכיר שחטאו גדול ויבוש ויכלם מאוד ויכנע וישפל עד לעפר. וכאשר התגורר האיש החוטא בחצר המלך, התחיל באמת להכיר גדולת המלך, ושם אל לבו למי חטא, שפל ונבזה כמוהו נגד מלך אביר רחמן וחסיד, ותחת שהיה המלך צריך להעניש אותו בעונש גדול עוד מטיב עמו, והתחיל להתחרט ולהתבייש בפני עצמו. וכאשר ראה המלך שבא להכנעה ובושה, צוה המלך לקרבו ולנשאו עוד יותר, וכל מה שנתקרב יותר למלך

מעלת התרוממות המלך הגדול, אז יותר שמשפיע לו יותר מצטער. מה שאין כן איש פתי וסכל בראותו שמרד במלך, ואפילו הכי המלך משפיע לו כל טוב, הוא סובר אחד משני אופנים, או שאין השפעתו בא מהמלך וכופר בטובת המלך, אלא כחו ועוצם ידו ומזלו מביאים לו שפעו, או שחושב שווה בעיני המלך המורד והנכנע, מצד חסרון בחיק המלך ח"ו שאינו מרגיש וכיוצא בענין זה, ואם כן אין להענישו באופן של השפעת חסד, כי עוד יבעט וימרה יותר. והוא על דרך שאמרו (חולין פט.). לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם כי אתם המעט מכל העמים (דברים ז-ז), נתתי גדולה לנמרוד אמר הבה נבנה לנו עיר (בראשית יא-ד), לפרעה אמר מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות ה-ב) וכו' ע"ש. ואם כן רק מי שיש בו דעת יכולין להענישו בהשפעת החסד.

ולכן נקמה ניתנה בין שתי אותיות של דין ורחמים, שם א"ל עם שם הוי"ה, וכמו כן דעת ניתנה בין שתי אותיות הללו, כי הן אמת שלפעמים הקב"ה מוציא לאור מדת דינו במה שממשיך להאדם שפע, וא"ל נקמות הוי"ה, שניתנה נקמה בין דין לרחמים, שמעניש האדם בטובות, אבל זהו רק למי שיש לו דעת, שהוא בר שכל ומכיר שאינו כדאי לטובות הללו, ומביאים אותו לידי בוש והכנעה, אז א"ל דעות הוי"ה, העונש בא לו על ידי שפע של חסד. אבל מי שאין בו דעת, אם הוא במצב שצריכין להענישו על מעשיו, אסור לרחם עליו, להענישו על ידי השפעת ריבוי חסד ורחמים, כי יתכן שזה ירחיקנו עוד יותר מקונו. וזהו שאמר ה', כי לא עם בינות הוא, הם לא יתבוננו משפע החסד להכנע כנגדו, על כן לא ירחמנו עושהו, וצריכין להענישו ביסורין כדי שיתעורר לשוב.

*

ובזה יש להסביר מה שמצינו אחר החטא העגל, שאמר ה' למשה, ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם וגו', ויחל משה את פני ה' אלקיו ויאמר, למד ה' יחרה אפך בעמך וגו', זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך, ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים, וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם (שמות לב-י). ויש להבין מה היה מליצתו של משה בזה להשקיט חרון אף ה'. ולפי מה שנתבאר יש לומר הכוונה,

הבין גדולת המלך ביתר שאת, ובא עוד יותר להכנעה ובושה וחרטה מעומק הלב על שמרד נגד המלך נכבד וגדול כזה אשר משלם לו טובה תחת רעה, עד שהיה אצלו הטובות שעשה עמו המלך כמדקרות חרב מגודל הבושה, והיה נוח לו יותר אם המלך היה מענישו בעונש גדול על המרתו נגדו מאשר עשה עמו טובות, כי הבושה על ידי הטובות היה לו למכאוב יותר ממאה מלקיות. וכמו כן נוקם השי"ת ברחמיו ובחסדיו על מי שחטא נגדו, כי על ידי זה שמקבל הטובות מהקב"ה תמור חטאיו בא לידי הכנעה ובושה, והטובות המה אצלו כמדקרות חרב, וזהו שאמר א-ל נקמות ה', שהשי"ת נוקם בחסד ורחמים ע"כ.

ובקול אריה (פ' בראשית אות טו) כתב, דעל פי זה פירש רבינו דוב ממעזריטש צוק"ל מה שכתוב (בזמירות ליל שבת) משוך חסדך ליודעך א"ל קנא ונוקם, רצה לומר לישראל היודעים שהשי"ת הוא א"ל קנא ונוקם, היינו שנוקם ברחמים וחסדים שעל ידי זה באים להכנעה ובושה, אם כן אין אתה צריך להעניש אותם ח"ו בעונשים קשים במדת הדין, רק משוך חסדך להם, ומזה יבואו להכנעה ובושה.

ובזה שמעתי מפה קדוש אדמו"ר הגה"ק מו"ה אשר ישעי' מראפשיץ צוק"ל לפרש דברי דוד המלך ע"ה (תהלים קז-לח) ויברכם וירבו מאוד ובהמתם לא ימעט, וימעטו וישוחו מעוצר רע ויגון, רצה לומר לישראל אין צריך השי"ת למעט רכושם ונכסיהם ח"ו, כי וימעטו וישוחו מעוצר רע ויגון, ומשפיע להם טובות, שעל ידי זה עוד הם באים לשפלות והכנעה, ואם כן איך צריך להענישם בעונש רע.

וזהו כוונת חז"ל (ב"ר יב-טו) בתחילה עלה במחשבה לבראו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים במדת הדין, שיתף מדת הרחמים למדת הדין, רצה לומר שהמדת הרחמים יהיה למדת הדין, היינו להעניש בטובות בבחינת א-ל נקמות ה'. ולא עוד אלא שהקדים מדת הרחמים למדת הדין, הקב"ה מקדים מקודם לנסות להעניש במדת הרחמים, אולי על ידי זה יזכרו וישובו אל ה', רק בראותו כי הוא איש בער אשר לא ידע ולא יבין את זאת, ואינו משים אל לבו לשוב אל ה' לבוא להכנעה ולבושה מן הטובות, אז אלקים עשה שיראו מלפניו על ידי רצועה לאלקאה ח"ו ע"כ.

אמנם מבואר שם בתולדות, דכל זה הוא רק באיש משכיל הנותן אל לבו גדול שפלותו וחטאו, ויודע

ואמר הכתוב, זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקודש, עשרים גרה השקל וגו' (ל-ג). ולכאורה למה הוצרך לפרט שהשקל הוא עשרים גרה, ומחצית השקל תרומה לה', הלא מי שאינו יודע כמה הוא שקל, לא יודע גם כן כמה הוא גרה. ונראה כי בשעה שבאה העונש על ידי ריבוי החסדים משם הוי"ה, אז חלק הדין היא מאותיות י-ה שבתחלתו, על דרך מן המצר קראתי י-ה (תהלים קיח-ד), ואשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה (שם צד-יב). וכיון שהמחצית השקל ניתן כדי לבנות המשכן, אשר על ידי שיבואו ישראל בהיכל המלך, ירגישו בושה והכנעה מחטא העגל, על כן נצטוו ליתן מחצית השקל דייקא, אשר בשקל הקודש שהוא כפול עולה י' גרה לרמוז על האות יו"ד, ובשקל הדיוט הוא עולה ה' גרה, ויש במחצית השקל רמז על אותיות י-ה שבשם הוי"ה, שממנה נמשך הדין הבא על ידי ריבוי החסד, אשר זאת היתה גם תכלית המשכן לכפר על נפשותיהם, שתהא העונש על ידי גילוי השכינה.

ועל זה נאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו, דלכאורה מאושר הוא האדם אשר ה' לא ייסרנו. אך הכוונה הוא, שאם הוא צריך כבר להתיישר עבור מעשיו, אשרי האיש שמתיישר משם י-ה שיש בהשם הוי"ה, שהוא בא על ידי השפעת חסדים טובים, וממנה היא נכנע לפני קונו וחוזר לשלימותו, זמיתורתך תלמדנו, שאנו רואים כן בהתורה, אשר משה המליץ על ישראל בחטא העגל שלא יהיה בהם נגף, אלא העונש תבוא על ידי ריבוי החסדים, ויכניסם להיכל המלך לראות תפארתו, אשר זה היתה בהקמת המשכן, וממנה אנו למדים שיש סוג עונש בריבוי השפע. - ועל זה אנו מתפללים (בתפלת מוסף) אור פניך עלינו אדון נשא, שימציא לנו תמיד חסדים טובים, כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום, שהרי מטעם זה השרה שכינתו בתוכנו, ושקל אשא בבית נכון ונשא. כן יעזרנו ה' שיהיה נשפע לנו שפע של חסד, ומשנכנס אדר מרבין בשמחה בכל בתי ישראל עד עולם.

שמשה רבינו טען לפני ה', הן אמת שחטא העם חטאה גדולה עד מאד, ובדין הוא להענישם לפי גודל העון, אבל הלא יש לפניך שני סוגי עונשין, ולעם חכם ונבון כישראל אין מן הצורך לייסרם ולהכותם, אלא בריבוי שפע לפניהם, יבואו לידי השגה להבין גודל טוב חסדו של המלך, וממילא יתביישו מגודל הטובה, ויבואו לידי הכנעה אמיתית, להתחרט על מה שעשו.

וזהו ויחל משה את פני הוי"ה אלקיי"ו, הלא ריבוי החסד משם הוי"ה הוא גם כן אלקיי"ם לפניהם, המה חכמים ונבונים, שכאשר יושפע להם שפע רב יכנעו ביותר לפני ה', ואין מן הצורך להענישם בכליון, אדרבה זכור לאברהם וגו', ותדבר אליהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים, לא תענשם בכליון אלא שירבו זרע ככוכבי השמים, ותנחילם את הארץ אשר נשבעת להם, וכל הארץ הזאת אתן לזרעכם ונחלו לעולם, ובזה יתקרבו ביתר שאת לקונם.

ובאמת נתפייס להם ה' שיעניש אותם בדרך קירוב, ולא עוד אלא שהגדיל ה' לעשות, שיוריד שכינתו למטה בתוכם, וזה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל, להיות לכל אחד חלק בבית ה'. ובני ישראל כאשר יכנסו למקדש ה' יכירו ביותר את גודל כבוד ה' שהיה מתגלה בתוכו לאין ערוך, עד שהיה בו הגילוי שכינה כמו שתהיה לעתיד, שהיו קורין בו את שם ה' ככתבו, וכאשר יסתובבו ישראל בפלטין של המלך, ויכירו עוצם קדושתו וכבוד תפארתו, בזה יוכנע לבבם להדבק באמת בקונם, ובאופן כזה תהא להם הכפרה.

אך אופן זה להעניש בריבוי החסדים, לא מועיל לכל אחד, שהרי נתתי גדולה לנמרוד ופרעה וכו', ואמרו מי ה', על כן אמר ה' למשה בתחלה, כי תשא את ראש בני ישראל, מתחלה יש להרים את ראשם, ולהעלות את דעתם והשגתם, שיכירו כי כל הטוב שיש להם בא מאת ה' שמשפיע להם כל זה, ואז לא יהיה בהם נגף בפקוד אותם, כאשר יהיה חסרון בעבודתם, לא יצטרכו להענש בנגף, אלא משוך חסדך ליודעך א-ל קנא ונוקם.

נתגב ע"י יידיט מוה"ר ר' יעקב פריץ הילמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בתגלות בנו למול טוב	נתגב ע"י יידיט מוה"ר ר' יודל פאסטערנאק הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בהבנס בנו לעול התורה והכנות	נתגב ע"י יידיט מוה"ר ר' הלל פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בהולדת בנו למול טוב	נתגב ע"י יידיט מוה"ר ר' חיים יעקב גלויבער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בהולדת בתו למול טוב	נתגב ע"י יידיט מוה"ר ר' משה יוחנן וויינבערגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בנישואי בתו למול טוב	נתגב ע"י יידיט מוה"ר ר' שמואל זאנוויל מארקאוויטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בנישואי בנו למול טוב
--	--	---	---	--	---